

Augsburg, 13. Februar 1568

An Achilles Pirmin Gasser

Druck: Cicero, De officiis, Basel 1569, V, fol. AAA2r-AAA4r.

Edition: Burmeister, Gasser, Bd. 3, S. 386-407, Nr. 120 (mit Übersetzung).

AD ACHILLEM PYRMINIVM GAS-
SERVM, AVGVSTANAЕ REIPVBLCAE ARCHIA-
trum, Hieronymi Vuolfij in commentario los Somnij Scipionis,
PRAEFATIO.

Offero tibi, uir clarissime, domine et amice colende, munuscum haud scio quām te dignum: ac scio potius, te longē maiore et meliore dignum: siue excellens tuum ingenium, et exquisita in omni disciplinarum genere eruditio: siue tua dignitas et merita in me complura, spectentur. Nam ut de posteriore prius dicam: Si, ut Graeco senario dicitur,

Nil sanitate uita habet praestantius:

quae à me referri gratia uel D. Gereonis Saileri Manibus, uel tuae singulari erga me benevolentiae et fidei poterit: qui me saepius praesenti uestra ope, et gratuita opera tum ex periculis morbis eripuitis, tum alijs etiam beneficijs ultrò affecistis? Quòd si opus aliquod donandum tibi sit, cuius lectione uel delecteris, uel erudiaris: ex quo tandem non dico ingenio, sed ex qua bibliotheca id deprometur? Neque enim indolis tuae alacritas et amplitudo intra unius artis medicae limites substitit, quamuis latissimè patentes: sed omnem philosophiam et Mathesinnon obiter peruagata est, sed ita in ijs uersata: ut quas artes nos uix singulas degustamus, in ijs tu excellas uniuersis. Quid de hostiorum cognitione dicam? quas omnes (quae quidem notae homini Germano esse possunt) sic in promptu habes, ut meritò nostrae aetatis Polyhistor sis appellandus. Neque haec per assentationem à me dici, sed longē tenuius, quām ueritas postulat, exponi: tuae lucubrationes et olim et nuper editae testantur: et magis etiam confirmabunt eae, quas certo consilio diutius premendas, et accuratius eliminandas esse iudicasti. Quid igitur, inquis, tuas tu mihi pueriles nugas ingeris, quibus euoluendis bonas horas malè perdam? aut, si eas mea lectione indignas censes, cur me Calabri hospitis more, dono tuo, praeclaro (si Dijs placet) potius oneras, quām ornas? Quis tu es, qui uelis esse γεροντοδιδάσκαλος; Non meministi, quid superioribus proximis annis ad Oporinum tuum scripseris:

Si quis in Oceanum ferat undas: ignibus Aetnam

Augeat: illustri iungat noua sydera caelo:

Arentes Libyaे si multiplicavit avenas:

Quis non tam stolidi conatus rideat ausum?

Quid eim tu nunc aliud agis? Evidem non satis scio quid respondeam, et, uere ut fatear,

Causa patrocinio non bona maior erit.

Sed tamen, si dixero, me nobiles imitari, qui affixis suis armis atque insignibus gratum erga hospites animum testantur ea re, cuius utilitas ultra sensum oculorum non progreditur: an satisfieri tibi patieris? Nam nummulos quidem meos, ut et Gereon, semper repudiasti: libellorum autem meorum exempla sic admisisti, ut donati multò pluris tibi constiterint, quām empi: non certe uoluntate mea, sed quia liberalitati tuae modum à me statui noluisti. Neque enim munuscula mea puellaria sunt, neque hamos imitantur: sed nihil sequuntur, nihil spectant, praeter qualemcumque officij rationem: et in eo suarum rerum satagunt, ne Vuolfij nomen in album ingratorum referatur: quo uitio nihil est homine indignius, nihil detestabilius. Eo igitur nomine, si lucubratiunculam hanc (quae tua humanitas est, et erga me benevolentia)

ut probes atque admittas, tibi persuaseris: magnum cumulum superioribus tuis meritis addideris. Nam quod nuper dicebas, cum in maximis corporis cruciatibus eo mihi medicinae genere, quod βοηθητικὸν à Platone dictum, dolores sedat, salutem attulisses: non expectandum mihi abs te aureum pro inscriptione libelli craterem: scio te non eam mihi tribuisse auariciam, ut cui tantum debeo, ut soluendo non sim, ab eo perspeciem donationis amplius aliquid abradere, et callidè extorquere studeam: sed nostro more et pro candore tuo, iocatum esse mecum. Quàm enim auarus sim, aut attentus ad rem, et curta mea supellex, regijs tamen opibus (si animum meum spectes) non inferior, testatur: et familiares mei norunt: et haeredes mei (quicunque illi futuri sunt, si qui tamen sunt futuri. Quid enim hoc statu rerum polliceri nobis possumus?) non magno suo cum fructu experientur. Apage ergo crateres euos aureos, tibiqüe habe, quà Rhaetico tuo uino spumantes, amicos atque conuias tuos exhilarent: mihi uerò, si quando aurea catapotia, uel cuiusvis alterius generis propinaris: abundè mihi satisfactum, praeclararamqüe donatam esse pateram, iudicabo, quae ualetudinis et aduentantis senectutis incommoda leuarit et mitigarit. Aegrotanti enim aloe et scammonea Nectar sunt et Ambrosia, etiamsi è uascalis Samijs et Agathoclis calicibus propinentur. Neque uerò ego nunc quicquam edo in publicum uel spe praemiorum (quae aut nulla sunt, aut certè non tanta, ut candelas mihi persoluant) uel gloriolae cupiditate, pro qua ignominiam reportare soleo: sed ea maximè de causa, ne meae nugae (quando in plurium manibus uersantur) uel post obitum meum, uel me uiuente, mendosissimè imprimantur. Quod eò magis mihi cauendum est, quòd uel summo studio et labore à me correcta, turpissimè deprauari uideo. Quibus enim hulceribus Suidas Latinus scatet, Basiliensis pestilentiae contagio infectus? quàm foedae cicatrices in quarta et quinta Isocratis editione passim apparent? Sed agnosco et in hoc Fortunae meae genium: quae id operam dedit, ut quos ego libros emendatissimos esse uellem: ij corruptissimi ederentur: eoqüe uelut augurio moneri me puto, ut manum iam tandem de tabula. Sed quid agam? Mallem equidem uarietate iucundissimae lectionis, cuius à natura mihi prae caeteris rebus omnibus amor est insitus, perfrui. Sed colligenda sunt sarcinulae, et inchoata pro uirili mea parte, persequenda: praesertim cum et ab Oporino, et à studiosis, qualiacunque illa sunt, flagitentur et expectentur. Vtinam uerò illos sua non fallat expectatio. Quid enim ego (in hoc praesertim opere) praestare possum, quod non sit ab alijs doctissimis uiris tractatum luculentius et eruditius? Extant et Macrobius commentarij prolixij: et Viuis somnium uigilantissimum, uigiliaqüe minime somniculosa: et Oliuarij scholia doctissima. Itaque libenter fateor, nihil opus esse meis lucubrationibus. Quid enim ego dicam, quod non aut hoc in opere, aut in alijs, dixerint etiam alij? Etsi enim mea libellorum Ciceronianorum interpretatio ab usitata ratione aliquantulum recedit: et suum quoddam filum sequitur, et non semper in ijs, quae scriptores pro autoritate dicunt, acquiescit: sed alicubi amplius deliberandum, et quaerendum esse diligentius, censet: tamen siue de pietate, siue de bonis moribus aliquid dicas, quod uerissimum et rectissimum esse omnes fateantur: et peruulgatum id esse, et cuique per se obuium, et cramben amplius sexcenties appositam plerique dicent. Intelligi enim haec, sed uulgò negligi, ac ne ab ipsis quidem praestari doctoribus. Inania igitur et uana, et irrita esse contendunt, atque illud occidunt: Desine quaeso locis communibus: nobis ista domi nascuntur: Et quis est (inquiunt) qui non cum Cicerone et alijs probatis autoribus errare (si fortè id accidat) quàm cum Vulfio rectè sentire malit? Nec ego sanè habeo, quod respondeam, nisi illud: quemadmodum iumenta in angustijs Alpium, eo quem institere calle procedunt, ab eoqüe se depelli ne uerberibus quidem, quòd nec regredi, nec declinare sine exitio queunt, facilè patiuntur: sic mihi quodammodo necesse esse, inchoata, quamuis alia quàm uellem, et alia agere, ac potius ocio longè mallem, ut possum, perficere. In quo tuam opem imploro. Attinguntur enim in hoc libello, quamuis breui, loci complures, quos ne Macrobius quidem sic explicat, ut satis factum esse mihi existimem. Ut enim quae dicit, intelligam, quod ubique profiteri non ausim: tamen cum alij, et quidem locupletiores autores, diuersum sentiant, in eius autoritate non acquiesco. Ac primùm Philosophiae uicem dolere subit, quae iusticiae studium non nisi fabulis et somnijs, Platone et Cicerone autoribus,

persuadere possit. Quid enim hinc aliud colligas, quām nullum (nisi fortè in somnis et morte) iusticiae fore studium? Quod anim neque ratio neque ueritas persuadet: quo pacto imago et umbra probabit? Numerorum et figurarum mysteria, etsi Pythagorei et Platonici, hos secuti, magni faciunt, et quidam ne in sacris quidem literis parui momenti esse ducunt (*Astrologorum certè configurationes*, quos σχηματισμοὺς uocat Ptolemaeus, pro numero et situ partium uim habere diuersissimam perhibentur, et apud Virgilium,

– Numero Deus impare gaudet:

et Meidcorum uetus obseruatio est, catapotia numero impari offerendi:) haec igitur quamuis ita se habeant: non tamen desunt, qui per se nihil prorsus eos habere uirium existiment, nisi aliunde adiuuentur. Adiuuari autem ab ijs causis, quae sint natura humana superiores. Etsi autem in Sacris literis et ἐβδομάδες, et τεσσαράδέκαδες, et alia complura de numeris occurrant: eos tamen adhiberi non nisi ad numerandum tempus et multitudinem: quae uis eorum propria sit, et naturalis, sicut Mandragorae refrigerare et conciliare somnum: cum circulatores nescio quae mirabilia se per eam conficere glorientur. Neque enim ullam talem rationem de efficacitate numerorum impressam esse à natura humanis ingenij: neque experientia uim illam comprobari: neque diuinitū esse patefactam. Restare igitur, ut commenta ea sint hominum, qui et ingenij et ocio abundantes, eruditionem suam alijs admirationi potius quām usui esse uoluissent. Memini etiam quid Petrus Ramus à Georgio Ioachimo Rhaetico, populari tuo, per literas petierit: quas propter summam elegantiam, et exquisitam doctrinam, quaeso te, ut in publicum edi patiaris. Quamuis autem Firmicus id ingenium Platoni tribuat, quod omnia arcana diuinitatis peruestigarit: alij tamen non modò de numerorum Timaei illius obscuritate queruntur: sed temeritatem etiam et insolentiam reprehendunt: qui, quasi Deo conditori rerum à consilijs atque ubique praestò fuisse, quibus rationibus omnia fecerit, quibus legibus astrinxerit, quibus numeris et interuallis digesserit, quibusqüe de causis ad hunc modum ordinaret omnia, pronunciare non dubitarit. Sed absit, ut ego uel Icaromenippum uel Hermotimum Lucianicum imitans, aut derideam, aut disceptem istas controuersias, et de rebus mihi ignotis quicquam pronunciem, nisi illud unum: me non assequi ista mysteria, nec eorum perspicere rationes: et quae non intelligam, uera tamen esse posse, ac certa sentire, quamuis dubia sint tarditati atque inscitiae meae. Itaque decerpsi quaedam e Macrobio his ipsis de rebus, eaqüe huic libello inserui, ne mei auditores, qui Macrobiū non legissent, talium rerum planè rudes essent: sed potius considerarent, quām procul à scopo solidae et arcanae eruditionis abessemus. Cum enim per occasionem tales loci, atque obiter et modicè attinguntur: adeò non incommodant adolescentiae, quamuis non satis capienti, ut plurimum etiam prosint. Nam et arrogantiam cum ignauia coniunctam, familiaria illi aetati uitia, minuunt, cum illa tam infirmitatem ingenij sui, quām doctrinae inopiam sentiat: et id praestant, ut, cum eadem ista ex professo discenda sunt, minus noua atque admirabilia, et ad intelligendum longe faciliora hominibus studiosis uideantur. Nam et in me ipso expertus sum, et in compluribus animaduerti, ea quae obiter et aliud agendo dicuntur, et facilius percipi, et memoriae firmius insidere, quām si magno conatu traderentur. In causa fortassis est siue libertatis amor, naturā insitus ingenij humanis, quae intra certos limites se coherceri aegrè ferunt, uaga illa licentia delectantur, siue nouitate et breuitate sua maiorem excitant attentionem. Itaque tales locos grammatae interpretationi meae παρέργως aspergere soleo, διὰ τὸ μὴ παντελῶς τοιούτων (καὶ τοὶ ἐν τῷ παρόντι δυσεφίκτων ὄντων) ἀνηκόους γενέσθαι τοὺς μαθητάς. Sed redeo ad Macrobiū (de hoc enim quaerere malo, quām de Pythagora et Platone) qui qua de causa statuat esse aliquam Mundi animam, animarum omnium fontem, et ex numeris fabricet, non secus ac medicus, qui compositi alicuius catapotij pondera describit, scire uelim: quasi non una Die potentia et creandis et regendis omnibus sit satis? Cur sapiens nemo dubitarit, animam es numeris constitisse? Evidem (ut simplicitatem meam fatear) animae numeros materiam esse nihilo magis existimo, quām mille nummorum, qui ex auro argentōue constant. Nisi forte τὸ constare, non ad materiam referant, sed ad analogiam quandam, aut harmoniam: quarum similitudine et uires et officia eius, res per sese

obscurissimae, utcunque declarentur et illustrentur: quo sensu Macrobius ipse scripsit opinor, INTERVALLA IN ANIMA, NON SENSU CONSTARE. Sed pergo ad alia. Eratostheni ⊖ uicies septies maior est terra: Posidonio multò saepius: Macrobius tantum octies: Thebito amplius centies sexagies sexies. Quantum, dij boni, discrimen? Et tamen ueteres etiam eclipses praedixerunt: quas in annos 600. praecinuisse scribit Hipparchum Plinius. Non dissimiles controuersiae sunt de aliarum quoque stellarum et motu, et magnitudine, et lumine, et effectibus, et interuallis. Iam concentum illum caelestium orbium non exaudiri à nobis, aequè mirabile est, ac non sentiri celeritatem terreni orbis (quam et ueteres quidam tradiderunt, et aetate nostra Copernicus reuocauit) conuersionem. Nec enim qui ad Cataclupsa incolunt Aethiopes mihi scrupulum eximunt: qui ut nihil audiant aliud: decurrentis certè Nili sonitum et fragorem audire mihi uidetur: ut Cyclopes illi, Vulcani ministri, malleorum ictus, et caeteri, Campani aeris et bombardarum sonitum atque tonitrua audiunt, ad caetera, illis durantibus penè surdi: Quis ergo non potius existimet, Musicam illam caelestem, si qua sit (quod negat Aristoteles) aut non peruenire ad nos, sed in tam immensis spacijs, ut et stellarum magnitudines, quasi euanescere: aut aliarum rerum omnium sonos obscurare? Quod cum adeò non fiat, ut etiam aridi folij casum, et culicis uolatum sentiamus: aut nullam esse illam symphoniam, aut nostra nihil interesse, consentaneum est: aut ad Musicae commendationem (quod praceptor noster Melanchthon probabat) esse excogitatam: qua ratione et Plato dixit, singulis orbibus caelestibus singulas insidere Sirenas, τὰς τῷ σιῷ εἰρούσας, τούτεστι τῷ θεῷ ἀδούσας: et Psalmographus, Caelos enarrare gloriam Dei, et opera manuum illius annunciare firmamentum. Iam et terrae figura uocatur in dubium. Globus ea certè non est exquisitus, si latitudinem longitudine uincit. Si torrida zona congressum Antipodum prohibit: quid alteri de alteris comperti habere possunt? nisi fortè mari ultrò citroqüe commeare queant. Quod si nequeunt: minus miror, Antaecis et Periaeis et antichthonibus nostris nulla indita esse nimona. Quare sunt, qui Cosmographos inscitiae arguant, quòd totius coeli et terrae, ac tantum non numero carentis arenae dimensionem professi, tot insulas, tam uasta maria, terras tam latè patentes, quae nostra et patrum memoria cognita sint, ignorarint: quasi uerò totum noscatur, nisi partibus omnibus cognitis et perspectis? Quod cum mihi quidam homo non ignobilis, nec infacetus obieciisset: ei liberius fortè quām decebat, et minus eruditè respondi: facilius has disciplinas derideri et exagitari, quām explicari et percipi: neque quicquam prohibere, quo minùs terrae magnitudo ueteribus nota fuisset, etiam multis prouincijs illius ignoratis. Neque enim, cum apud Virgilium,

Arduus hinc Acragas ostentat maxima latè

Moenia: –

Agrigentinam urbem quanta esset, non uidisse Aeneam, caeterosqüe Troianos, quamuis singulos uicos et aedes, et quid in ijs gereretur, prorsus ignorarent. Sunt et de Oceano non unius generis controuersiae, terrámne ille ambiat, in eamque se passim infundat, mariaqüe efficiat, an terra in illo tanquam pila aut globus innatet? Sitne Caspium mare ab illo separatum, nécne? Quām uerò absurdum uidetur, caelestia illa, et (Philosophis quidem autoribus) aeterna stellarum atque immensa corpora, terrenae et marinae faecis exhalationibus ali: cum neget Aristoteles mare de tot ingentium fluminum accessionibus ullum capere incrementum? Nihilo certior est magnus ille annus: cuius quod statues initium? Primum si quaeres, ubi reperietur? Sin arbitarium id est, ut uult Macrobius: aut inane commentum est, aut alijs atque alijs principijs statutis, summa perturbatio, et ex ea ignoratio consequetur: nisi fortè illud placeat, ut quemadmodum ij, qui diuersis anni temporibus nati sunt, diuersa initia, diuersosqüe exitus aetatis et annuarum conuersionum habent: sic etiam magnus ille annus aliter atque aliter et inchoetur et terminetur, et Lesbiae regulae instar ad cuiusque arbitrium inflectatur. Verùm longè alia res est generalis illa progressio totius coeli, quam certam et unius generis esse oportet: atque haec ad unius homuncionis pauxillos uitae dies accommodata. Quòd si magnus iste annus ab orbe conditio inchoetur: iam quidem eius et certum initium intelligo, et definitum exitum animo prospicio. Sin eudem nunc à Noa, nunc à

Mose, nunc à Christo, nunc à Constantino Magno auspiceris: multi, ac potius nulli erunt magni anni: aut certè alij alijs et priores et posteriores erunt. Deinde quantum interest inter annos 15000. Macrobianos, et aliorum 36000, et Platonis 48000? qui ter quindecies mille annos et sextam insuper eius numeri partem continent? Cicero autem in Hortensio suo ita scriptum reliquisse fertur: Annum magnum esse uoluerunt, omnibus planetis in eundem recurrentibus locum: quod sit post 12954. annos. Ecce et hic de annis 15000, non scrupula, non patres, non dies, non menses, sed annos totos 2046 detraxit. Ac eos, qui rationem securi potius, et ijs innixi argumentis, quae à Philone Hebraeo, libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου collecta sunt, Mundum aut aeternum, aut ita antiquum, ut nos eius initium ne cogitando quidem assequi possimus, tales annos somniasse complures, quis miretur? Cum CCCCLXX MILLIA annorum in periclitandis experiundisqüe pueris, quicunque essent nati, se Babylonij posuisse dicant: Aegyptij item in suis libris, ut et Plato, infinita numerent annorum millia. Sed nobis Christianis, qui et ortum et occasum totius Mundi, et δι' ἐκπυρώσεως ἀποκατάστασιν intra septimum millenarium, è sacrae chronologiae hypothesibus includimus: commentum illud repudiandum esse uidetur. Quantum autem sorites ille uirium habeat: 1. Anima ex se mouetur. 2. Quod ex se mouetur, principium motus est. 3. Quod principium motus est, natum non est. 4. Quod natum non est, est immortale. 5. Anima igitur est immortalis: eisdem non video: non modo si ad formicae aut hominis, sed etiam si ad Mundi (quam uocant) animam referatur: sed ad unum Deum, principiorum omnium principium, in quo uiuimus, mouemur et sumus, pertinere existimo: cuius unica uoluntas (ut et Plato diuinitùs scripsit) firmissimum est immortalitatis animorum et uinculum, et certissimum argumentum. οἱ γὰρ τῶν φίλοσόφων λόγοι καταπαλαίουσι τοὺς λόγους cùm in plerisque rebus alijs, tum uero in hac ipsa disputatione. Iucunda tamen est illa Platonicarum et Aristotelicarum rationum contentio, et quasi conflictio: quas Marsilius Ficinus, et Hieronymus Cardanus copiosius sunt persecuti. Sed Macrobius cùm multa praeclara habeat, tum illud omnium optime scripsisse mihi uidetur: TOTVM DE HAC VITA SPERARE, ESSE DEDISCENDVM. Quod si ullo tempore unquam faciendum fuit: nostra aetas eiusmodi est, et ij motus impendent, qui coelum et terram, hoc est, et principes et populos mirabiliter, ac potius miserabiliter concussuri, et multos uiolenter oppressuri esse uideantur. Verum haec ἀπροσδιόνυσα et δυσοιώνιστα missa facio: ne quis me timere putet, NE COELVM RVAT: praesertim cum plura et Philosophica et Mathematica sint, de quibus tuam cognoscere sententiam, et eruditum iudicium audire uelim. Sed haec ipsa plura sunt, quā occupationes tuae ferant. De quibus tamen, si breuiter, quid sentias, indicare dignatus fueris, et nonnulla huius instituti propria, ultrò ἐπιδαιφιλεύων, adieceris, ut ieunum hoc mecum et aridum scriptum tuae doctrinae ubertate quasi pascatur et irrigetur: non ego tibi munus obtulisse, sed à te donum praeclarum accepisse me, et plus etiam debere profitebor. Vale. Augustae Vindelicorum. Idibus Februarij, Anno M. D. LXVIII.